

ИКОНОМИКАТА КАТО НАУКА ЗА ОБЩЕСТВЕННОТО БЛАГОПОЛУЧИЕ

Е. Григоров, В. Белчева, П. Салчев

ECONOMICS AS A SCIENCE FOR PUBLIC WELFARE

E. Grigorov, V. Belcheva, P. Salchev

Резюме. Икономиката е наука за недостига и избора. Тя анализира пътя, по който отделните индивиди структурират и приоритизират индивидуалната си консумация и желание да увеличат благосъстоянието си, в рамките на ограничените ресурси, с които разполагат. Икономиката е умението, което използваме ежедневно в нормалния си живот, за да преценим какво да придобием и дали то си струва цената. Класическата икономика се фокусира върху „ползността“, която отделните индивиди поставят върху стоките и услугите, в смисъл колко дълго могат да се възползват от тях. Икономическата теория на благосъстоянието (Welfare Economics) представлява раздел от общата икономическа теория, в който основен проблем е анализът на увеличаване на благоденствието на членовете на обществото. Главна особеност на този клон е разбирането, че ресурсите и потребностите са зададени и поради тази причина е необходимо да се избере оптималното съчетание, при което ще бъдат постигнати максимални резултати и/или ефект.

Summary. Economics is the science of scarcity and choice. It analyzes the way in which individuals structure and prioritize their personal consumption and their desire to increase their well-being within the limited resources available. The economy is the skill that we use daily in their lives, to assess what to acquire and whether it is worth the price. Classical economics focuses on "utility" that individuals place on goods and services, meaning how long it can take advantage of them. Welfare Economics is a subset of the general economic theory, in which the basic problem is the analysis of the increase in the welfare of members of society. Main feature of this branch is the understanding that resources and requirements are set and therefore it is necessary to choose the optimal combination in which will achieve maximum results and/or effect.

Key words: Economics, public, welfare, utility

Въведение

Терминът „икономика“ произлиза от древногръцката дума „oikonomia“, съчетаваща „oikos“ (дом) и „nomos“ (правило, закон). С това понятие за пръв път Ксенофонт (Xenophon) обозначава науката за управление на домашното стопанство. [20]

Икономиката е наука за недостига и избора. [23] Тя анализира пътя, по който отделните индивиди структурират и приоритизират личната си консумация и желание да увеличат благосъстоянието си, в рамките на ограничените ресурси, с които разполагат. [27] Икономиката е умението, което използваме ежедневно в нормалния си живот, за да преценим какво да придобием и дали то си струва цената.

Класическата икономика се фокусира върху „ползността“, която отделните индивиди поставят върху стоките и услугите, т.е. колко дълго могат да се възползват от тях. [31] Днес тази „ползност“ се трансформира в „полза“ (в смисъл на капацитета на тази ползност) и в икономиката се смята, че:

- ▶ ползата за индивидите е изцяло зависима от личната им консумация на стоки и услуги;
- ▶ благосъстоянието на обществото е сума от ползите на всички индивидуални членове на обществото.

Важно е да се отбележи, че при тази конкретна дефиниция личното благоденствие е неизменно свързано с персоналната консумация и потребление. [11]

Горепосоченото определение обаче през XX век бе заменено от концепцията за обществено благополучие, която включва благоденствието на групи от индивиди или обществото като цяло – колективната полза в т. нар. икономика на благосъстоянието (благоденствието, благополучието). [6] Сред основните проблеми на концепцията е липсата на мярка за оценка на благополучието на различните групи индивиди. Посредством теорията на общественния избор може да се покажат промени и да се отбележи как те въздействат върху развитието на социалното благоденствие. [19]

Икономика на благосъстоянието (благоденствието)

Икономическата теория на благосъстоянието (Welfare Economics) представлява раздел от общата икономическа

теория, в който основен проблем е анализът на увеличаването на благоденствието на членовете на обществото. Главна особеност на този клон е разбирането, че ресурсите и потребностите са зададени и поради тази причина е необходимо да се избере оптималното съчетание, при което ще бъдат постигнати максимални резултати и/или ефект. [14]

Благосъстоянието е сложна икономическа категория, която показва връзката между условията на живот и степента на удовлетвореност на потребностите на индивидите, групите и обществото като цяло. Това е възможността от задоволяване и развитие на системата от човешки потребности. [10] В преобладаващата част от литературните източници, при дефинирането на благосъстоянието се поставя акцент върху достигнатата степен на задоволяване на осъзнатите нужди, като за нея се съди по комплекс от икономически предпоставки (доходи, потребление, условия на живот) и по субективни оценки за степента на удовлетвореност на реципиентите.

Традиционната теория за благосъстоянието включва 2 основни позиции:

1. *Класически утилитаризъм (Classical Utilitarianism);*
2. *Неокласическа теория на благосъстоянието (Neoclassical Welfare Theory).*

Под утилитаризъм (от латински *utilitas* – полза, удобство) се има предвид „Етичната“ теория, която гласи, че при дадени обстоятелства и при правилно зададена цел оптималният резултат е този, при който се получава най-големия обем от щастие и благополучие за цялото население. Под внимание се вземат всички индивиди, чието благоденствие е повлияно от първоначалното дирижиране на посоката на действие. Тези думи са известни като класическото твърдение на Хенри Сиджуик (Henry Sidgwick) за утилитаристичния критерий, описващ социалните действия и инситуции. [29]

Както Сиджуик посочва, принципът на най-големия сбор от щастие логично предопределя, че потребностите могат да бъдат измервани и след това събирани. [30] Оттук идва и основата на инструментариума при класическия утилитаризъм.

Неокласическата теория на благосъстоянието се разработва в края на XIX и в началото на XX век от представителите на австрийската и лозанската школи, от основателя на кеймбриджката школа – английският икономист Алфред

Маршал (Alfred Marshall) и от американеца Д. Б. Кларк (D. B. Clark). В условията на следвоенна Европа и на кризисните явления в стопанството, теорията на благосъстоянието получава особено силно развитие чрез изучаване на практическите въпроси на стопанството и на научните изследвания от ученика на Маршал – Артур Пигу (Arthur Pigou), както и тези на Сиджуик, Анри Бергсон (Henri Bergson), Кенет Ароу (Kenneth Arrow), немските неолиберали и др.

Периоди в икономическата теория на благосъстоянието

Обикновено в икономическата теория на благосъстоянието се разглеждат два периода на нейното развитие – „стар“ и „нов“. Ясно разграничаване обаче в литературата между двата периода не съществува, тъй като става дума по-скоро за различни имена, а не за различни принципи и положения. Съществуващите „различия“ са в измерването и сравняването на полезността на благата за различните стопански субекти, а не толкова в концептуално отношение. [4]

Изходните положения се залагат в теорията за общото равновесие (*general equilibrium theory*) на Алфред Маршал (Alfred Marshall) и Леон Валрас (Léon Walras). Основната идея във фундаменталния труд на Маршал при анализирането на различни динамични пазарни ситуации е, че в условията на краткосрочно равновесие върху цената изключително влияние оказва търсенето, а в условието на дългосрочно равновесие – цената, регулираща се от производствените разходи. Според автора колкото по-кратък е разглежданият времеви период, толкова повече в анализа следва да се отчита влиянието на търсенето върху цената. Съответно, колкото по-дълъг е периодът, толкова по-голямо е влиянието на разходите върху цената. [18] Теорията се стреми да обясни поведението на предлагането, търсенето и цените в определена цялостна икономика с няколко или много пазари, като се опитва да докаже, че равновесни цени за стоките съществуват и че всички цени са в равновесие, отгук и общото равновесие, в контраст с частичното. Както при всички модели, това е една абстракция, направена на база на реалната икономика. Тя е създадена, за да бъде утвърден удобен модел, с който равновесните цени да се смятат едновременно като дългосрочни, както и да има възможност (понякога) да се изчислят и актуалните цени като отклонения (девиации) от равновесието. [7]

Почти по същото време е създаден и един друг модел – на общото икономическо равновесие от Л. Валрас, изложен в „Елементи на чистата политикономия“ от 1874 г. [32] Инструментът, използван по-късно от Пигу, е изключително важен за обосноваването на идейните концепции, в които се търси оптималното съчетаване на интересите между собственици на производствени ресурси и производители. В своя труд Валрас застъпва мнението, че в равновесното състояние на пазарите съществува постоянна устойчива цена на пазара на продукти – продажната им цена е равна на разходите, които представляват сами по себе си цената на факторите на производство. Икономическото равновесие се построява на принципа на субективната полезност и предположението, че всички стопански субекти са разделени в две групи – собственици на фактори на производството и предприемачи, а интересите им се срещат съответно на пазарите на производствени услуги и на потребителски блага. [22] Въпреки че моделът носи абстрактен характер и описва съвършено конкурентен пазар, при който отсъства динамичност (предполага се неизменността на запасите и номенклатурата на продуктите, а също и неизменност на начините на производство и потребителските предпочитания), постановката за равновесното състояние на пазара дава тласък в развитието на икономическата наука, и по-специално в търсенето на динамично равновесие и икономически растеж.

Ролята на А. Пигу в Икономическа теория на благосъстоянието

Безспорно най-голяма заслуга за пълното разработване на практически инструментариум за осигуряване на благосъстоянието върху основата и „мостовите“ на неокласическата теория за намаляващата пределна полезност, субективните и психологическите теории, частичното и общото равновесие принадлежи на А. Пигу.

През 1920 г. той публикува основния си труд по икономика – „Икономическа теория на благосъстоянието“, равностоеен на „Принципите“ на Маршал, издадени тридесет години по-рано. Научният труд на Пигу представлява опит за обединяване на късните рикардиански учения с идеите на школата на пределната полезност, лежаща в основата на социалните реформи, провеждани от лейбъристите във Великобритания, и способствала за развитието на многочислените теории за държава на всеобщото благоденствие. Ученият отдели централно място на концепцията на националния дивидент (националния доход), определян като равнище на материален доход на обществото, което може да бъде изразено в пари. Голямо значение се придава на постановката и разглеждането на социалните проблеми, в частност на въпросите за труда, работната заплата и безработицата, разрешаването на които влияе върху величината и разпределението на националния дивидент. Пигу счита, че този показател е не само израз на ефективността на общественото производство, но и измерител на общественото благосъстояние. Затова поставя за цел да изясни съотношението на икономическите интереси на обществото и индивида в аспекта на проблема на разпределението, използвайки понятието „пределен чист продукт“. [24]

Ключови понятия в концепцията на Пигу са разривът между частната изгода и разходите като резултат от стопанските решения на отделните стопански субекти, от една страна, и обществените изгоди и загуби, от друга. Това е и основният въпрос в теорията на благосъстоянието – как да се съгласуват критериите на „общественото благосъстояние“ с тези на благосъстоянието на отделните стопански субекти, при провеждането на една или друга икономическа политика. Пигу счита, че стопанските субекти получават положителен, полезен ефект при потребление на обществените блага. Същевременно се правят и данъчни плащания, насочени към финансирането на тези блага. От своя страна това поражда отрицателна полезност за стопанските субекти, тъй като пониските доходи намаляват евентуалното потребление на частни блага, съответно и реализираната полезност. [1]

Стига се до обобщението, че според Пигу е възможно обществото да се намира в равновесна ситуация, но отделният индивид да не бъде в равновесно положение (т. нар. в научната литература „ефект на Пигу“).

В тази светлина са и творческите научни търсения на Сиджуик, който в трактата си „Принципи на политическата икономика“ критикува разбирането за богатство при класиците и тяхната доктрина за „естествената свобода“, съгласно която всеки индивид преследва собствена изгода, като едновременно се постига и изгода за цялото общество. Доходът на обществото се образува от доходите на отделните стопански субекти. Сиджуик утвърждава разбирането, че частната и обществената изгода не съвпадат, свободната конкуренция осигурява ефективното производство на богатство, но не води до справедливото му разпределение. Системата на „естествената свобода“ поражда конфликти между частните и обществените интереси. Нещо повече, конфликтът възниква и между изгодата в текущия момент и интересите на бъдещите поколения. [28]

Стремежът към изясняване на разбиранията за теория на благосъстоянието извежда на преден план разрешаването на следните важни въпроси [21]:

1. Необходимостта да се определи терминът „благосъстояние“, да се изведат променливите, които въздействат върху него, както и да се определи характерът на влиянието;

2. Да се определят ограниченията, съществуващи за равнището на благосъстояние при съответните природни условия и производствени закони;

3. Да се разкрият условията за максимизиране на благосъстоянието при съществуващите ограничения;

4. Да се „даде“ социално-икономическо тълкувание в разрешаването на трите въпроса.

Без съмнение, при разрешаването на такъв кръг от проблеми възниква необходимостта от създаването на определен модел на екстремално поведение, при който обектът на изследване е поведението на всички икономически системи. Най-сериозно място заема благосъстоянието. В представите на отделния потребител за постигане на благосъстоянието служи максимизирането на функцията на индивидуалната полезност при съответно зададени цени и доходи. [5] За постигане на общественото благосъстояние обаче трябва да се търси максимизирането на функцията на обществената полезност. Този преход „подменя“ една функция с другата. Недостатък е обстоятелството, че в теорията няма достатъчно ясно и отчетливо определение на понятието „благосъстояние“. В „Теорията на икономиката на благосъстоянието“ се приема, че понятието обединява оценка на всички стопански, социални и политически фактори, влияещи върху решенията на стопанските субекти. Като обем тези фактори са твърде много и привържениците на икономическата теория на благосъстоянието свеждат анализа на функциите на обществената полезност и благосъстоянието до променливите, които зависят от количествата консумирани блага. Налице е опит да се разграничат „чистото“ стопанство и абстрактните икономически принципи, описани от количествени оценки, от неформалните оценъчни съждения, зад които лежи определена социална структура. В тази светлина са и разбиранията на друг виден теоретик – А. Бергсон („Есета по нормативен икономикс“), който отдава тежест на разбирането за необходимото оценъчно разглеждане на критерия за общественото благосъстояние. Той акцентира върху ролята на изучаване на въпросите за благосъстоянието и принципите на разпределение на доходите, осъзнавайки значението на държавата и политическата власт. Бергсон изгражда функция на общественото благосъстояние, изхождайки от предпоставките, че то зависи единствено от благосъстоянието на хората, които го съставят, както и че ако един индивид подобрява благосъстоянието си и в същото време не се нарушава това на други членове на обществото, то е налице увеличаване на общото благосъстояние. [15] В основни линии подходът визира критерия по Парето, в който се предлага схващането, че общественото благосъстояние се увеличава, ако нараства благосъстоянието дори и на един негов член, а благосъстоянието на всички останали не се намалява, и в същото време не изисква непосредствено сравнение на полезността на отделните лица. В концепцията се набляга на факта, че функцията на общественото благосъстояние изразява определен суверенитет за потребителите и поради тази причина Бергсон приема, че построяването на всяка функция на индивидуалната полезност се сблъсква с проблема за обективните характеристики на търсенето, подвластно на определени свойства и динамика. Оттук се допуска, че целта при формирането на общата функция на благосъстоянието е да се проведат съпоставяне и съгласуване на полезността за отделните стопански субекти, така че да се възприема като обществено значима. Това означава, че всяко увеличение в потреблението на конкретни стопански блага автоматично увеличава общественото благосъстояние. [9]

Подобно оптимално състояние на стопанството и обществото характеризира равновесно положение, при което, както стана ясно при зададените по Парето условия, не трябва да се допускат изменения, насочени към подобряване на състоянието на един от участниците на пазара за сметка на друг. Изходните постановки в принципа на оптималност на Парето са възгледите на Бентам и други ранни представители на утилитаризма, а самият критерий за оценка на благосъстоянието технически се реализира в моделите на съвършено конкурентното стопанство. Според Парето, за да бъде постигната оптималност са необходими три условия [8]:

1. *Ефективност на производството. С това условие се описва състояние, при което е налице пълноценно използване на производствените ресурси, в резултат от което обществото се намира на границата на производствените си възможности;*

2. *Ефективност на размяната – постига се при условия, даващи възможност за разпределение на благата между стопанските субекти, което води до оптимизиране на благосъстоянието им;*

3. *Ефективност в производството и размяната. При това условие съществува комбинация от ефективно използване на ресурсите и ефективно разпределение на произведените стоки и услуги между стопанските субекти, която води до максимизиране на общественото благоденствие.*

На основата на тези три предпоставки за ефективност Парето извежда и универсалното (общото) условие за оптималността, според което:

$$P = MC = MRS_{fc} = MRT_{fc},$$

където: *P* са цените; *MC* са пределните разходи; *MRS_{fc}* е пределна норма на заместване на благата; *MRT_{fc}* е пределната норма на трансформация на благата.

Това равенство в теорията на благосъстоянието има основополагащ характер, тъй като при условие, че съществува съвършена конкуренция, ресурсите се разпределят ефективно и следователно се стига до оптималността по Парето. От друга страна, става ясно, че ако се допусне нарушаване на равенството между пределната норма на заместване на благата и пределната норма на трансформация, предразполага към влошаване на благосъстоянието на отделния стопански субект или човек, вследствие и до невъзможност за изпълнение на условията за оптималността. [17]

Оптимизацията на целевите функции по Парето означава избор на най-добрите алтернативи от всички възможни участници в стопанския процес. Трябва да се отбележи, че изборът зависи от цените и началния обем на благата, с които разполагат субектите. С измененията в разпределението на началните блага се променя и равновесното разпределение на цените. Може да се обобщи, че пазарното равновесие е най-доброто установено положение във вече сформирания система на разпределение и в този смисъл моделът на Парето предполага невъзприемчивост от обществото към неравенството.

Тази теоретична концепция на практика е трудно изпълнима поради направените предварително абстракции и реалните ограничения в стопанския живот. Затова съществува и друга позиция, която при зададените вече ограничения (съвършена конкуренция, приемане на цените за външно зададени, фиксиран брой блага и фиксирани в предлагането ресурси за производство) води до възможно най-добро решение. Това е т. нар. теория за второто най-добро решение. Тя позволява да се извлекат условията за оптималност по Парето (първият резултат), да се преодолеят ограниченията на пазара и различните му несъвършенства, да се включи държавата със свои методи и да се постигне стопански живот, максимизиращ благосъстоянието. [3]

Пигу има безспорен принос в разработването на комплексен практически инструментариум за осигуряване на

благосъстоянието. Той въвежда теория за данъчното облагане и дотациите, според която основен принцип на данъчното облагане е „на най-малко жертви”, т. е. равенство на пределните жертви за всички членове на обществото. Въз основа на теорията за намаляващата пределна полезност Пигу обосновава необходимостта от прогресивно данъчно облагане. Според учения това ще доведе до трансфериране на доходи от богатите към бедните и в същото време ще последва увеличаване на общото благосъстояние. Придържайки се към прогресивното данъчно облагане, Пигу изхожда от хипотезата за еднаквите индивидуални функции на полезността от дохода. Оттук следва и изводът, че голямата данъчна ставка означава примерно такава загуба на полезност на стопанските субекти, които получават високи доходи, каквато означава малката ставка за нискодоходните групи. [2]

Разсъжденията на Пигу се базират на втория закон на Госен, съгласно който максимална полезност се достига при условия на равенство на пределните полезности за сметка на последно изразходваната парична единица, в дадения случай на единица разполагаем доход. Максимализацията на благосъстоянието по Пигу предполага не само система от прогресивно данъчно облагане, но и измерване на т. нар. „външни ефекти” и организация на преразпределение на доходите чрез механизма на държавния бюджет. Той смята, че не само равнището на brutния вътрешен продукт (БВП) на страната отразява общото благосъстояние, а и състоянието на околната среда, характерът на стопанските и нестопанските дейности, формата на информацията и др., които се явяват реални фактори на благосъстоянието. Пигу заключава, че е възможна ситуация, при която е налице нарастване на общото благосъстояние при неизменно равнище на икономическо благосъстояние.

Пигу подробно анализира ситуацията, при която дейността на стопанските субекти води до появата на „външни ефекти”, ज्याмащи паричен измерител, но в същото време, влияещи върху благосъстоянието. Замърсяването на околната среда – резултат от промишлената дейност на предприятията, например, е типичен „външен ефект”. Необходимо е да се вземе предвид и знакът на тези ефекти, както и фактът, че обществените загуби могат да бъдат в по-висока или по-ниска степен частни. При отчитането на благосъстоянието трябва да се пресметнат разликите между пределния частен чист продукт и пределния обществен такъв. При констатирани странични отрицателни последствия на стопанската дейност се изискват въвеждане и засилване на данъчното облагане. [24]

Пигу допринася за обогатяване на теорията на благосъстоянието и с формулирането на извод, на основата на разработената от Eugen Böhm von Bawerk (Ойген фон Бюм-Баверк) теория за процента, известна още като теория за печалбата и лихвата. Според този извод процентът е възнаградение за отложеното текущо потребление на богатата за сметка на бъдещето. Признавайки, че възможностите на човек са недостатъчни за извършване на удовлетворителни обстойни предвиждания, Пигу отчита трудностите в осъществяването на едромасабни инвестиционни проекти с далечен срок на възвръщаемост. Този въпрос ученият свързва с „вторичните ефекти”, за да заключи, че държавата трябва да осигурява не само максимализация на общественото благосъстояние чрез механизма на преразпределение на доходите и отчитане на външните ефекти, но и развитие на фундаменталните науки, образованието, здравеопазването, осъществяването на природозащитни проекти, защитавайки „интересите на бъдещето”. [16]

Теоретично развитие на икономиката на благосъстоянието през XX век

В търсенето на условия за общо равновесие и максимизиране на благосъстоянието в началото на петдесетте години

на XX век Кенет Ароу, като последовател на Бергсон, и Пол Самюелсън (Paul Samuelson) едновременно правят опит да установят условията, при които груповите решения могат да бъдат изведени по рационален и демократичен път от индивидуалните предпочитания. [26] Ароу смята, че демократичната „социална функция на благосъстоянието”, осъществяваща връзка между индивидуалните предпочитания и социалния избор, трябва да отговаря на четири изисквания [13]:

▶ *преходност (ако социалният избор на А е предпочитан пред този на Б, а изборът на Б – пред този на В, то изборът на А е предпочитан пред избора на В);*

▶ *ефективност по Парето;*

▶ *отсъствие на диктатура (социалният избор не се прави от един човек);*

▶ *независимост на алтернативите (изборът между А и Б остава неизменен, ако се въведе трети, логически допустим, но неосъществим вариант В).*

Ароу доказва, че четирите условия се намират в противоречие и в този смисъл нито една социална схема на благосъстояние не може да съответства на всички изисквания едновременно. Най-простият пример той дава с т. нар. „теорема на невъзможността”, чието осъзнаване тласка науката и икономистите към прогрес в разбиранията на общественото благосъстояние. [33]

По-късно през петдесетте години на XX век, когато излиза трудът на Ароу „Разширяване на базовата теорема за класическата теория на благосъстоянието”, е направен още един много важен извод, според който не само равновесието на конкурентния пазар се явява Парето-ефективно, но и това, че всяко едно Парето-ефективно разпределение може да бъде осъществено от пазарни сили. Прагматично погледнато Ароу показва откъде произтичат проблемите, свързани с конкретна политика, и изходът от тях – правителства, стремящи се към преразпределителна политика не трябва пряко да се намесват във функционирането на пазарния механизъм (чрез законодателни и административни мерки например). Решенията по-скоро трябва да се търсят в други средства и механизми, например данъците с общ характер, трансферите и т. н., даващи възможност за свободното действие на пазарните сили. [12]

През 1971 г. излиза „Общи конкурентни анализи” – съвместен труд на Ароу и английския икономист Франк Хан (Frank Hahn). В този труд проблемите на общото равновесие се разглеждат през призмата на икономическия растеж и разпределението, икономическата неопределеност и политическите проблеми. Отново е налице интерес към основните икономически въпроси и насъщните социални проблеми, за да се достигне до получаване от Ароу на Нобелова премия през 1972 г. съвместно с Джон Хикс (John Hicks) за новаторския принос в общата теория на равновесието и теорията на благосъстоянието. [25]

Заключение

Икономика на благоденствието използва перспективата и техниките на микроикономиката, за да могат да бъдат направени макроикономически заключения. Тъй като могат да съществуват различни „оптимални” състояния в една икономика от гледна точка на разпределението на ресурсите, икономиката на благосъстоянието се стреми към създаването на държава, в която ще бъде реализирано най-високо общо ниво на социално благополучие на гражданите.

Някои учени се противопоставят на идеята за преразпределение на богатството, защото тя противоречи на чистите капиталистически идеали, но повечето икономисти са на мнение, че по-голямо оптимизиране на общото социално благо може да се постигне чрез преразпределение на доходи в икономиката.

Библиография

1. Бекярова К.Р., Б.А. Велев и И.А. Пипев, Икономически теории: Икономическата мисъл от древността до наши дни. 2002: Хермес.
2. Брусарски Р., Теория на публичните финанси. 2007, София: УНСС.
3. Ерхард Л., Благодарение за всички. 1993, София: Стопанство.
4. Йотова Л. и Е. Пенкова, Икономика на благосъстоянието. 2008, София: Стопанство.
5. Манолов Д., Х. Лебанова и И. Гетов, Пряко индивидуално телефонно проучване за значението на цената и източниците на информация за фармацевтите, Здравна икономика и мениджмънт, 2009. 9(4): 25-30.
6. Рангелова В.И. и Н.Г. Алтънков, Икономика на благосъстоянието (Нова икономическа политика). 2002: Паралакс.
7. Сотирова Е. и Л. Йотова, Принципи на микроикономиката. 2008: Нов Български Университет.
8. Стоянов В., Теория на финансите: Публични финанси. 1996: Галик.
9. Тошкова С.Б., Икономически теории. 2003: НБУ.
10. Търоу Л. и М. Лилова, Изграждане на благосъстояние: Новите правила за хората, компаниите и нациите в икономиката, основаваща се на познанието. 2000: Весела Люцканова.
11. Фишър С., Р. Дорнбуш, и Р. Шмалензи, Икономика: Основи на микро- и макроикономиката. 1997, София: Отворено общество.
12. Arrow K., An Extension of the Basic Theorems of Classical Welfare Economics. Proceedings of the Second Berkeley Symposium on Mathematical Statistics and Probability, 1951: 507-532.
13. Arrow K.J., Amartya K. Sen's Contributions to the Study of Social Welfare. Scandinavian Journal of Economics, 1999. 101(2): 163-172.
14. Arrow K.J., A.K. Sen, and K. Suzumura, Handbook of Social Choice and Welfare. 2002: Elsevier.
15. Bergson A., On the Concept of Social Welfare. Quarterly Journal of Economics, 1954. 68(2): 233-252.
16. Boadway R. and N. Bruce, Welfare Economics. 1983, Oxford: Blackwell.
17. Chinchuluun A., P.M. Pardalos, and A. Migdalas, Pareto Optimality, Game Theory And Equilibria. 2008: Springer.
18. Ganchev G., Equilibrium Model in a Monetary Economy. Economic Thought journal, 2010(5): 24-45.
19. Grigorov E. and I. Getov, The social choice theory and its application in healthcare for measuring the social welfare. Asklepios, 2011. 5(1): 24-26.
20. Harper D. Online Etymology Dictionary – Economy. 2010.
21. Johansson P.O., An Introduction to Modern Welfare Economic. 1995: Cambridge University Press.
22. Jolink A., The Evolutionist Economics of Léon Walras. 1996: Routledge.
23. Mukherjee S., Modern Economic Theory. 2007: New Age International (P) Ltd.
24. Pigou A., The Economics of Welfare. 2006: Cosimo.
25. Puttaswamaiah K. and P.A. Samuelson, John Hicks: His Contributions to Economic Theory & Application. 2001: Transaction Publishers.
26. Rowley C.K., F.G. Schneider, and D.C. Mueller, Public Choice: An Introduction Readings in Public Choice and Constitutional Political Economy. 2008, Springer US. p. 31-46.
27. Samuelson P.A., Economics. 1980: Tata McGraw-Hill.
28. Sen A., Utilitarianism and Welfarism. The Journal of Philosophy, 1979. 76(9): 463-489.
29. Sidgwick H., The Methods Of Ethics. 1907: Hackett Publish Company.
30. Sidgwick H., The Elements of Politics. 2012: Cambridge University Press.
31. Sowell T., On Classical Economics. 2007: Yale University Press.
32. Walras L., Elements of Pure Economics: Or the Theory of Social Wealth. 2003: Routledge.
33. Weizsäcker C., Kenneth Arrow's Contribution to Economics. The Swedish Journal of Economics, 1972. 74(4): 488-502.

Автори

Магистър-фармацевт Евгени Григоров, НЗОК, тел. +358 888 753383, e-mail: evgeni.grigorov@gmail.com;
проф. П. Салчев, НЗОК; Валентина Белчева, ФОЗ, МУ-София

АНАЛИЗ НА ТЪРСЕНЕТО И ПРЕДЛАГАНЕТО НА МЕДИЦИНСКИ УСЛУГИ НА ВЪТРЕШНИЯ И ВЪНШЕН ПАЗАР

Е. Касова, Й. Йорданов

Пазарът на медицинските услуги, в контекста не само на вътрешните, но все повече и на международните търговски отношения между доставчици, посредници и крайни потребители при своето функциониране проявява някои специфични дефекти. Най-важните от тях, на които си струва да се спрем в нашия теоретико-приложен анализ са наблюдаваните екстернални ефекти и информационните асиметрии.

Екстернални ефекти при медицинските услуги

Медицинските услуги се характеризират с екстернални ефекти, чието наличие усложнява анализирането на ползите, които индивидите очакват да получат при потреблението на медицинската услуга.

Много типичен пример за екстернален ефект е ваксинирането против различни заразни болести. Очевиден е прекият ефект от ваксината за индивида и неговото семейство – реализират се разходи, които могат да бъдат измерени чрез стойността на направената ваксина, необходимото за това време, болката и възможните странични реакции. В същото време ваксинирането срещу болестта спестява очакваните далеч по-големи разходи за лечение на евентуално заболяване, предпазва от загуба на доходи вследствие на престой поради болест и най-важното – предпазва индивида от цялостно влошаване на неговото здраве вследствие на заболяването (ако се обърнем към модела Гросман – предотвратява „амортизацията“ на капитала „здраве“). В същото време този ек-

тернален ефект се пренася до известна степен и върху част от обществото – тази, с която индивидът, предприел действия в интерес на собственото си здраве, контактува непосредствено.

Както е характерно за екстерналните ефекти, ползите от тях се реализират без онези, които се възползват от тях да правят каквито и да е разходи. Естествено, екстерналните ефекти е трудно да бъдат оценени, тъй като те потенциално имат твърде широко поле на въздействие.

Ако продължим разсъжденията чрез примера с ваксинирането против заразна болест, то екстерналните ефекти биха могли да имат отражение върху множество групи:

► На първо място това са отделните индивиди, които няма да се разболеят и като следствие няма да реализират загуби под формата на пропуснати работни дни, намалени доходи и направени за лечението разходи.

► Втора група са работодателите, които ще запазят производителността на ръководените от тях предприятия и няма да имат допълнителни разходи по лечението на своите подчинени (в случай, че работодателите осигуряват по някакъв начин здравното им обслужване).

► На последно място полза би имало и обществото като цяло – липсва загуба за икономиката вследствие на престой по болест; липсва загуба за службите по социално осигуряване вследствие на изплатени обезщетения по болест; липсва загуба на обществен ресурс за лечение на заболяването, ако въпросното лечение се финансира от обществен фонд.